

Камянець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра історії України

1. Загальна інформація про курс

Назва курсу, мова викладання	Етнополітичні та етнопонаціональні процеси на українських землях в історичній ретроспективі, мова викладання – українська
Викладачі	Комарницький О. Б. , професор кафедри історії України, доктор історичних наук, 067-951-65-26 ПІБ, посада, контактні телефони (за згодою)
Профайл викладачів	http://history.kpnu.edu.ua/komarnitskuj/ https://scholar.google.com.ua/citations?user=NlrwupcAAAAJ&hl=uk http://posek.km.ua/navchalniie-proces/komarnickiie-oleksandr-borisovich.html http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/suak/corp.exe?&I21DBN=SAUA&P21DBN=SAUA&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0079313 https://www.facebook.com/search/top/?q=Олександр%20Комарницький
E-mail:	kob-1974@ukr.net
Сторінка курсу в MOODLE	https://moodle.kpnu.edu.ua/user/view.php?id=2974&course=1546&showallcourses=1
Консультації	Групові консультації проводяться щотижня за графіком кафедри, індивідуальні – в другій половині всіх робочих днів

2. Анотація до курсу

Останнє десятиріччя у вітчизняній науковій думці ознаменоване активним теоретичним осмисленням широкого спектра проблем, пов'язаних з етнічною та національною проблематикою (етно- і націогенез), етнічною теорією, етнічною й національною політикою та етнічними процесами, що стало особливо актуальним після проголошення незалежності України та її становлення як багатонаціональної спільноти. Проблеми етнічних, етнонаціональних та етнополітичних процесів перебувають в центрі уваги багатьох сучасних українських та зарубіжних етнополітологів, представників інших соціально-гуманітарних наук. Останнє десятиріччя у вітчизняній науковій думці ознаменоване активним теоретичним осмисленням широкого спектра проблем, пов'язаних з етнічною та національною проблематикою (етно- і націогенез), етнічною теорією, етнічною й національною політикою та етнічними процесами, що стало особливо актуальним після проголошення незалежності України та її становлення як багатонаціональної спільноти. Проблеми етнічних, етнонаціональних та етнополітичних процесів перебувають в центрі уваги багатьох сучасних українських та зарубіжних етнополітологів, представників інших соціально-гуманітарних наук.

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Етнополітичні та етнонаціональні процеси на українських землях в історичній ретроспективі» складена для підготовки фахівців третього рівня вищої освіти зі спеціальності 032 Історія та археологія.

На вивчення курсу відводиться 120 годин (4 кредити ECTS).

Навчальна дисципліна тісно пов'язана з всесвітньою історією, історією окремих регіонів, країн, епох, різних сфер суспільного розвитку, історіографією, архівознавством, археографією, історичною географією, археологією, етнографією, документознавством, музеєзнавством, кодикологією, бібліографією.

Програма та завдання навчальної дисципліни складається з одного змістового модуля:

1. Етнополітичні та етнонаціональні процеси в українських землях у IX – на початку XXI ст.

3. Мета та цілі курсу

Мета вивчення навчальної дисципліни – формування в майбутніх дисертантів цілісних, системних і наукових знань про закономірності, тенденції та особливості етнополітичного, етнонаціонального розвитку на українських землях, обумовлені специфікою в історичній ретроспективі.

Основні завдання вивчення дисципліни «Етнополітичні та етнонаціональні процеси на українських землях в історичній ретроспективі» є: забезпечення аспірантів знаннями про ключові теоретико-методологічні засади етнополітичних, етнонаціональних процесів в минулому і сучасному Україні, що дозволить їм наукове розуміння їх змісту та динаміки на українських землях різних етапах історичного поступу.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен знати:

- основні теоретико-методологічні підходи, що використовуються при дослідженні та інтерпретації етнополітичних та етнонаціональних процесів;
- типи міжетнічних взаємодій та етнічних і етнополітичних процесів;
- процеси становлення і розвитку української нації, базові характеристики етнонаціональної структури населення України;
- характерні риси та особливості етнополітичного розвитку українського суспільства на сучасному етапі;
- моделі етнонаціональної політики та принципи і засоби етнополітичного менеджменту.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен вміти:

- структурувати етнополітичні процеси та визначати їх параметри;
- виховувати в собі якості толерантності, коректності і проявляти їх в умовах міжетнічних комунікацій;
- аналізувати конкретні етнополітичні та етнопонаціональні процеси в Україні;
- оцінювати перспективи розвитку сучасних етнополітичних та етнопонаціональних процесів;
- здійснювати управління етнополітичними і етнопонаціональними процесами в умовах поліетнічного українського суспільства.

4. Формат курсу

Навчальний курс «Етнополітичні та етнопонаціональні процеси на українських землях в історичній ретроспективі» - стандартний, є органічною частиною обов'язкового компоненту нормативних навчальних дисциплін професійної підготовки. Стандартний, обсягом 120 годин (4 кредити), в тому числі 28 годин лекцій, 12 годин семінарських занять і 80 годин самостійної роботи студентів для денної форми навчання і 28 годин лекцій, 12 годин семінарських занять і 80 годин самостійної роботи – на заочній формі навчання. Завершується складанням екзамену. Призначений окремо для денної та заочної форм навчання.

5. Результати навчання

Перелік компетентностей, здобуття яких гарантуватиме вивчення дисципліни

Інтегральна компетентність	Здатність до критичного осмислення різноманітних праць з етнополітичних, етнопонаціональних процесів на теренах України, розуміння їх закономірності та особливості
Загальні компетентності	ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 3. Знання та розуміння предметної області професійної діяльності. ЗК 4. Здатність до усної та письмової професійної комунікації державною та іноземною мовами. ЗК 5. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 7. Здатність бути критичним і самокритичним. ЗК 8. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК 9. Здатність до креативного та критичного мислення. ЗК 10. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК 11. Навички міжособистісної взаємодії. ЗК 12. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість. ЗК 13. Здатність свідомо та соціально-відповідально діяти на основі етичних міркувань. ЗК 14. Готовність до усного і письмового спілкування в економічно-діловій сфері українською мовою.

	<p>ЗК 15. Готовність до узагальнення знань та умінь, здатність застосовувати їх на практиці.</p> <p>ЗК 16. Здатність діяти на основі етичних міркувань.</p> <p>ЗК 17. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.</p> <p>ЗК 18. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.</p> <p>ЗК 19. Усвідомлення сутності глибинних причин етнополітичних, етнопонаціональних процесів на українських землях та їх взаємозв'язку з іншими соціальними і політичними процесами для вивчення та реконструкції історії України</p>
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	<p>СК 1 Здатність вільно володіти категоріальним і понятійним апаратом, пов'язаного з етнополітичною проблематикою, фундаментальними, загальнонауковими історичними принципами, базовими знаннями для дослідження етнополітичного виміру української історії;</p> <p>СК 2 Здатність усвідомлювати та аналізувати сутність етнополітичних, етнопонаціональних процесів в Україні та здатність їх управління в умовах поліетнічного українського суспільства.</p> <p>СК 3 Здатність вибирати і ефективно використовувати сучасні освітні й інформаційні технології, методи, прийоми і засоби наукової та навчальної діяльності для забезпечення високого рівня особистісного професійного, методичного та комунікативного розвитку.</p> <p>СК 4 Здатність з'ясовувати причинно-наслідкові зв'язки в історичних подіях минулого, аналізувати та узагальнювати історичний матеріал в певній системі, порівнювати історичні факти на основі здобутих знань і формувати на цьому ґрунті особисте бачення історичного минулого.</p>

Прогнозовані результати вивчення навчального курсу:

- вміти аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень;
- вміти розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проєкти з урахуванням сучасних методологічних підходів;
- вміти планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки;
- вміти зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефаківців, зокрема до осіб, які навчаються;
- володіти фактичним матеріалом з проблеми етнополітичних, етнопонаціональних процесів в Україні;
- вміти об'єктивно оцінювати характер та визначати зміст міжнаціональних взаємин.

6. Обсяг і ознаки курсу

Подати інформацію з робочої програми навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
-------------------------	--------------------------------------

	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік навчання	третій	третій
Семестр вивчення	п'ятий	п'ятий
Кількість кредитів ЄКТС	4	4
Загальний обсяг годин	120 год.	120 год.
Кількість годин навчальних занять	40 год.	40 год.
Лекційні заняття	28 год.	28 год.
Практичні заняття	0 год.	0 год.
Семінарські заняття	12 год.	12 год.
Лабораторні заняття	0 год.	0 год.
Самостійна та індивідуальна робота	80 год.	80 год.
Форма підсумкового контролю	екзамен	екзамен

7. Пререквізити курсу

Передумови для вивчення дисципліни – вивчення опирається на базові знання з усіх історичних і філософських навчальних курсів, здобуті на бакалаврському і магістерському рівнях, особливо під час вивчення «Історії України», «Етнологія», «Джерелознавство історії України», «Основи наукових досліджень». Організація роботи студентів передбачає формування поняттєво-категоріального масиву інформації з кожної теми, контрольні питання та самостійні завдання, роботу з науково-технічною літературою, а також розв'язання проблемних наукових задач та ситуацій.

8. Технічне й програмне забезпечення /обладнання

Вивчення курсу не потребує використання програмного забезпечення, крім загальноновживаних програм і операційних систем.

9. Політики курсу

Вивчення навчального курсу «Етнополітичні та етнонаціональні процеси на українських землях в історичній ретроспективі» здійснюється на лекційних і практичних заняттях, які є обов'язковими для кожного аспіранта. Аспіранти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. В разі пропуску таких занять, аспіранти отримують від викладача відповідні консультації та вивчають пропущені самостійно і особисто відповідають на кожне з них в усній чи письмовій формі, після чого в журналі робляться записи. Крім того, передбачено практику періодичного індивідуального і перехресного усного опитування, виконання письмових контрольних робіт; практичних, індивідуальних і самостійних завдань тощо. При цьому робиться акцент на дотриманні аспірантами професійної етики, наукової доброчесності і недопущення будь-якого прояву плагіату, фальсифікації, фабрикації. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикація джерел списування, втручання в роботу інших аспірантів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Викладач особисто подає приклад дотримання академічної доброчесності передбачає і орієнтує в цьому аспірантів за допомогою: а) посилань на літературу і джерела інформації; б) дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; в) надання достовірної інформації про методики і результатів досліджень, джерела використаної інформації та власну науково-педагогічну діяльність; г) контролю за дотриманням академічної доброчесності; д) виключно об'єктивного оцінювання результатів навчання.

Також викладач намагається в межах своїх можливостей контролювати дотримання аспірантами академічної доброчесності через: а) з'ясування, чи навчальні завдання виконувались ними самостійно; б) уточнення посилань на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; в) дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; г) володіння достовірною інформацією про результати власної навчальної і наукової діяльності; формування вмінь і навичок використання методики досліджень і джерел інформації.

Особлива увага приділяється методичному забезпеченню з допомогою опорних лекцій, посібників, методичних рекомендацій, надання списку рекомендованої літератури, в тому числі надання доступу до електронної бази даних кафедри, використання мультимедійних презентацій, довідково-інформаційних інтернет-джерел. Уся література, яку студенти не можуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Аспіранти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.

Схема курсу

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	усього	у тому числі			
		лекційні заняття	семінарські заняття	лабораторні і заняття	самостійна робота
Змістовий модуль 1. Етнополітичні та етнонаціональні процеси в українських землях у IX – на початку XXI ст.					

Тема 1. Вступ	2	2		-	-	-
Тема 2. Етнокультурні регіони України	2	-	2	-	-	-
Тема 3. Етнічні процеси в Київській Русі та Галицько-Волинському князівстві	4	2	2	-	-	-
Тема 4. Етнополітичні та етнонаціональні процеси у середині XIV-XVIII ст.	21	2	2	-	-	15
Тема 5. Україна напередодні східноєвропейської «весни народів» (XIX ст.)	4	4	-	-	-	-
Тема 6. Національне питання на початку XX ст.	4	2	2	-	-	-
Тема 7. Етнополітичні та етнонаціональні процеси в добу Українська революція 1917-1920 рр.	17	2	-	-	-	15
Тема 8. Національна політика радянської Росії щодо УСРР (1919–1922)	17	2	-	-	-	15
Тема 9. Національне питання в українських землях у міжвоєнний період	4	2	2	-	-	10
Тема 10. Україна в роки Другої світової війни	24	4	-	-	-	10
Тема 11. Україна багатонаціональна після Другої світової війни (1945-1991 рр.)	19	4	-	-	-	15
Тема 12. Національне питання у добу державної незалежності України	4	2	2	-	-	-
Разом за змістовим модулем	120	28	12	-	-	80
Разом годин	120	28	12	-	-	80

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	усього	у тому числі			
		лекційні заняття	практичні заняття	лабораторні заняття	самостійна робота
Змістовий модуль 1. Етнополітичні та етнонаціональні процеси в українських землях у IX – на початку XXI ст.					

Тема 1. Вступ	2	2		-	-	-
Тема 2. Етнокультурні регіони України	2	-	2	-	-	-
Тема 3. Етнічні процеси в Київській Русі та Галицько-Волинському князівстві	4	2	2	-	-	-
Тема 4. Етнополітичні та етнонаціональні процеси у середині XIV-XVIII ст.	21	2	2	-	-	15
Тема 5. Україна напередодні східноєвропейської «весни народів» (XIX ст.)	19	4	-	-	-	15
Тема 6. Національне питання на початку ХХ ст.	4	2	2	-	-	-
Тема 7. Українська революція 1917-1920 рр.	2	2	-	-	-	-
Тема 8. Національна політика радянської Росії щодо УСРР (1919–1922)	17	2	-	-	-	15
Тема 9. Національне питання в українських землях у міжвоєнний період	4	2	2	-	-	-
Тема 10. Україна в роки Другої світової війни	24	4	-	-	-	20
Тема 11. Україна багатонаціональна після Другої світової війни (1945-1991 рр.)	19	4	-	-	-	15
Тема 12. Національне питання у добу державної незалежності України	4	2	2	-	-	-
Разом за змістовим модулем	120	28	12	-	-	80
Разом годин	120	28	12	-	-	80

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Галушко К. Русь – Малоросія – Україна: назва і територія. Київ, 2017. 32 с.
2. Горобець В. Еліта козацької України в пошуках політичної легітимації: стосунки з Москвою та Варшавою, 1654-1665. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2001. 533 с.
3. Комарніцький О., Комарніцька Л. Ukrainian-Jewish relations during the period of the UNR Directory: based on the information on the towns of Right-Bank Ukraine. *Східноєвропейський історичний вісник* / [редкол.: В. І. Ільницький (гол. ред.), М. Д. Галів (відп. ред.), М. Віткунас та ін.]. Дрогобич : вид. дім «Гельветика», 2021. Вип. 18. С. 107–117
4. Комарніцький О. Б. Українсько-єврейські взаємини у містечках Поділля в добу гетьманату П.Скоропадського. *Поділля у добу Української революції 1917-1921 рр.*: матеріали круглих столів / [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), О. Б. Комарніцький (відп. ред.), Л. В. Баженов та ін.]. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2013. С. 58-68.

5. Національне питання в Україні ХХ – початку ХХІ ст.: історичні нариси / [відп. ред. В. А. Смолій; авт. кол.: О. Г. Аркуша, В. Ф. Верстюк, с. В. Віднянський та ін.]. Київ: Ніка-центр, 2012. 592 с.
6. Якубова Л. Інтеграція Донбасу і Криму vs дезінтеграція України: історичний досвід, сучасні виклики (аналітична доповідь) / НАН України, Інститут історії України. Київ: Ін-т історії України, 2019. 333 с.
7. Якубова Л., Головка В., Примаченко Я. Русский мир на Донбасі та в Криму: історичні витоки, політична технологія, інструмент агресії: Аналітична доповідь / Відп. ред. В. Смолій. НАН України, Інститут історії України. Київ: Ін-т історії України, 2018. 227 с.

11. Система оцінювання та вимоги

Увесь навчальний курс оцінюється в 100 балів. В поточне оцінювання включається: семінарські заняття – 40 балів, модульна контрольна робота – 40 балів, самостійна робота – 10 балів, індивідуально-дослідні завдання – 10 балів.

Поточний і модульний контроль (60 балів)				Екзамен	Сума
Змістовий модуль 1 (60 балів)				40 балів	100 балів
Поточний контроль	МКР	Самостійна робота	Індивідуально-дослідні завдання		
20 балів	30 балів	5 балів	5 балів		

Оцінювання навчальних досягнень аспірантів проводиться у відповідності до таблиці шкал:

Рейтингова оцінка з кредитного модуля (навчальної дисципліни)	Підсумкова оцінка за шкалою ECTS	Рекомендовані системою ECTS статистичні значення (у %)	Підсумкова оцінка за національною шкалою	
			екзаменаційна	залікова
90-100	А (відмінно)	10	відмінно	
82-89	В (дуже добре)	25	добре	

75-81	C (добре)	30		зараховано
67-74	D (задовільно)	25	задовільно	
60-66	E (достатньо)	10		
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)		незадовільно	не зараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)			

Критерії та норми оцінювання знань, умінь і навичок аспірантів з навчальної дисципліни „ Етнополітичні та етнонаціональні процеси на українських землях в історичній ретроспективі”

При оцінюванні рівня знань аспіранта, відповідно до «Положення про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень аспірантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка», аналізу підлягають:

- **характеристики відповіді:** цілісність, повнота, логічність, обґрунтованість, правильність;
- **якість знань** (ступінь засвоєння фактичного матеріалу): осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність;
- **ступінь сформованості уміння поєднувати теорію і практику** під час розгляду ситуацій, практичних задач, в процесі політичної комунікації і соціалізації;
- **рівень володіння розумовими операціями:** вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки з проблем, що розглядаються;
- **досвід творчої діяльності:** уміння виявляти проблеми, розв'язувати їх, формувати гіпотези;
- **самостійна робота:** робота з навчально-методичною, науковою, допоміжною вітчизняною та зарубіжною літературою з питань, що розглядаються, уміння добувати інформацію з різноманітних джерел (нормативні, програмові; нормативні, преса), робота з комп'ютерною технікою, системою Internet .

Дані критерії є підставою для оцінювання рівня знань, умінь і навичок аспірантів на навчальних заняттях за дванадцятибальною системою:

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Аспірант володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”.
	2	Аспірант мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні „так” чи „ні”; може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	3	Аспірант намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі властивості; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру; за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом.
Середній (репродуктивний)	4	Аспірант володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його, провести за зразком розрахунки; орієнтується у поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	5	Аспірант знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але окремі висновки не логічні, не послідовні.

	6	Аспірант розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами.
Достатній (алгоритмічно- дієвий)	7	Аспірант правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими теоріями і фактами, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; скласти таблиці, схеми.
	8	Знання аспіранта досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обгрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обгунтувати його положення.
	9	Аспірант вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії, нормативні документи; формулює закони; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички.
Високий	10	Аспірант володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може

(творчо-професійний)		визначати тенденції та суперечності різних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні тенденції, факти, явища, процеси; самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси.
	11	Аспірант володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на аспірантську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні явища, процеси; займає активну життєву позицію.
	12	Аспірант має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.

Якщо аспірант не відпрацював пропущені навчальні заняття, не виправив оцінки 0, 1, 2, 3, отримані на навчальних заняттях, не виконав модульної контрольної роботи (МКР), завдання самостійної та індивідуальної роботи менше ніж на 60% від максимальної кількості балів, виділених на ці види робіт, він вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю.

Пропущені заняття аспірант має обов'язково відпрацювати. За відпрацьовані лекційні заняття оцінки не ставляться, за практичні, семінарські, лабораторні, індивідуальні заняття нараховуються бали середнього (4, 5, 6), достатнього (7, 8, 9) та високого рівня (10, 11, 12).

Аспіранту, який не виконав поточних домашніх завдань, не підготувався до навчальних занять, в журнал обліку роботи академічної групи ставиться 0 балів.

Аспірант, знання, уміння і навички якого на навчальних заняттях за 12-бальною шкалою оцінено від 1 до 3 балів, вважається таким, що недостатньо підготувався до цих занять і має академічну заборгованість за результатами поточного контролю. Поточну заборгованість, пов'язану з невідповідністю або недостатньою підготовленістю до навчальних занять, аспірант повинен ліквідувати. За ліквідацію поточної заборгованості нараховуються бали середнього (4, 5, 6), достатнього (7, 8, 9) та високого рівня (10, 11, 12).